

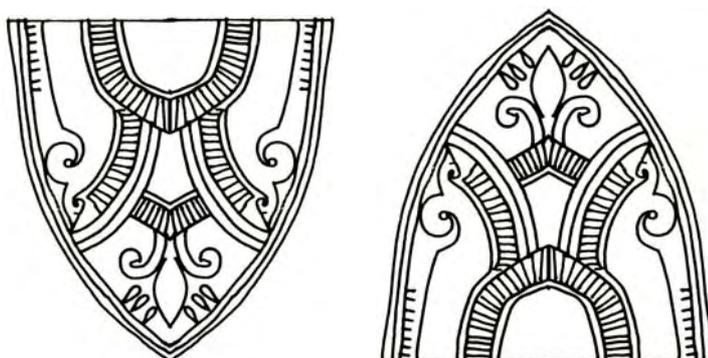
บทที่ 4
การวิเคราะห์ลวดลายเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี
เพื่อการกำหนดอายุ คตินิยมในการสร้าง และความหมาย

ข้อมูลจากการศึกษารูปแบบลวดลายในบทที่ 3 นำไปสู่การวิเคราะห์ลวดลายเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีในประเด็นที่เกี่ยวกับการกำหนดอายุ คตินิยมในการสร้างและความหมายของลวดลาย ดังนี้

1. ประเด็นการกำหนดอายุลวดลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

จากการศึกษากลุ่มลวดลายรูปบุคคลและสัตว์ในบทที่ 3 พบประเด็นที่น่าสนใจใหม่เกี่ยวกับรูปแบบบางลวดลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีที่สามารถเปรียบเทียบได้กับรูปแบบลวดลายในสมัยอยุธยาตอนต้น จึงนำมาขยายผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ลวดลายที่ใช้เป็นหลักฐานในประเด็นการวิเคราะห์ คือ ลายรูปกลีบบัวคว่ำและลายกระหนก จากผลการศึกษาที่ได้ พบว่าลายกลีบบัวคว่ำบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีมีรูปแบบที่สัมพันธ์กับลายรูปกลีบบัวประดับปราสาทศิวิตราชบูรณะ และวัดไก่เตี้ย อันเป็นลวดลายที่จัดอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น และอาจจัดได้ว่าลายกระหนกที่ใช้ตกแต่งภายในลายกลีบบัวคว่ำบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีนั้น (ลายเส้นที่ 29) จัดอยู่ในรูปแบบที่เดียวกับกระหนกแบบไทยในสมัยอยุธยาตอนต้น ซึ่งคลี่คลายมาจากกระหนกแบบเขมร กระหนกแบบไทยนี้เรียกว่า กระหนกสองหัว⁹⁴

ลายเส้นที่ 29 ลายกระหนกสองหัวภายในลายรูปกลีบบัวคว่ำจากเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

⁹⁴ ดูรายละเอียดและตัวอย่างกระหนกดังกล่าวได้จาก สันติ เล็กสุขุม, วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น, 48.

หลักฐานต่อมาที่เพิ่มน้ำหนักว่าลวดลายบางกลุ่มบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีเป็นลวดลายร่วมสมัยอยุธยาตอนต้น คือ รูปแบบของลายกระหนกที่ใช้ตกแต่งประกอบลวดลายรูปบุคคลภายในกรอบสี่เหลี่ยมบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี (ลายเส้นที่ 10, 19 และ 14) ซึ่งมีรูปแบบใกล้เคียงกับลายกระหนกที่ใช้ตกแต่งภายในกรอบสี่เหลี่ยมบนเครื่องทองจลรูปม้า จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ (ภาพที่ 38 และลายเส้นที่ 41)

ลายเส้นที่ 10 ลวดลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

แสดงรูปบุคคลกำลังขึ้นม้า

ลายเส้นที่ 19 ลวดลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

แสดงรูปบุคคลกำลังขึ้นม้า

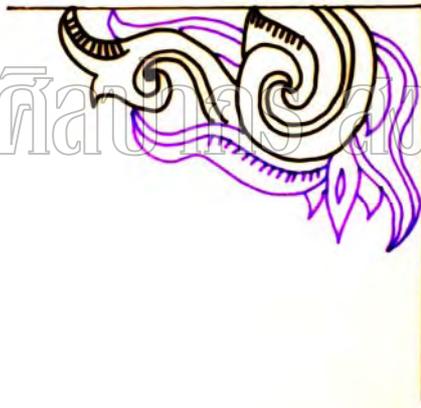

ลายเส้นที่ 14 ลายวงโค้งออกปลายกระหนกที่ใช้ประดับภายในกรอบรูปนักรบบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

ภาพที่ 38 แผ่นทองคำรูปม้าในกรอบสี่เหลี่ยม ประดับด้วยกระหนกวงโค้ง จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ
อยุธยา

ที่มา : วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ, การออกแบบเครื่องประดับสมัยกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สันติศิริ,
2544), 144.

ลายเส้นที่ 41 ภาพขยายลายวงโค้งออกปลายกระหนกจากภาพที่ 38

ลายรูปกระหนกจากทั้งสองแหล่งมีลักษณะร่วมที่สำคัญ คือ การตกแต่งด้วยกระหนกสอง
หัว และการใช้แนวเส้นตั้งที่ ตกแต่งส่วนต่างๆ เช่น ขอบลาย เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวเห็นได้ชัดเจน
จากลายรูปกระหนกบนเครื่องทองชิ้นอื่นๆ จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ อยุธยา (ลายเส้นที่ 42
และ 43)

ลายเส้นที่ 42 กระจกภายในกลีบบัวจากชิ้นส่วนปราสาทจำลองทองคำในกรุปราสาทประธานวัดราชบูรณะ
อยุธยา (ราว พ.ศ. 1893)

ที่มา : สันติ เล็กสุขุม, **วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น**
(กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์, 2522), ลายเส้นที่ 2, 95.

ลายเส้นที่ 43 กระจกจากลายกลีบบัวหงายบนชิ้นส่วนปราสาทจำลองทองคำจากกรุปราสาท วัดราชบูรณะ
อยุธยา

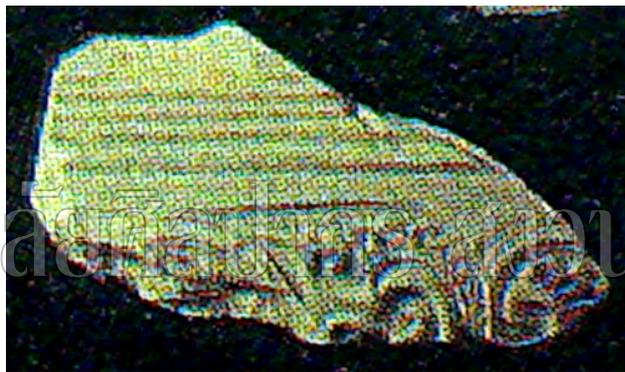
ที่มา : สันติ เล็กสุขุม, **วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น**
(กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์, 2522), ลายเส้นจากรูปที่ 75.

การตกแต่งด้วยลวดลายวงโค้งออกปลายกระจกแบบอยุธยาตอนต้น นับเป็นลายหนึ่งที่นิยมนำมาตกแต่งเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี เพราะพบเศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีที่ตกแต่งด้วยลายดังกล่าวจากแหล่งโบราณคดีในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เช่น ที่วัดพระยาแมน (ภาพที่ 48) และวัดไชยวัฒนาราม (ภาพที่ 49) เป็นต้น

ภาพที่ 48 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปวงโค้งออกลายกระหนก

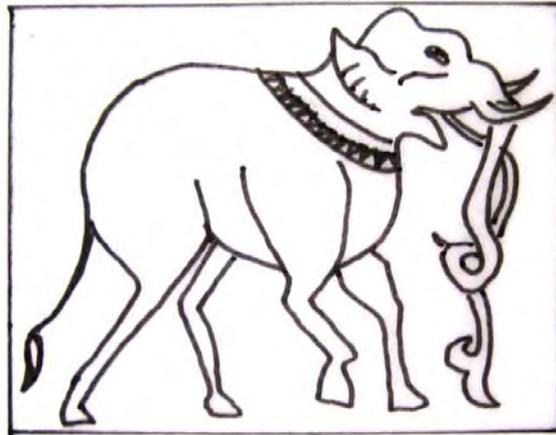
ที่มา : ทรงวุฒิ ธรรมชันทิพงศ์และคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระยาแมน,”
 ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรับปรุงสภาพแวดล้อม โบราณสถาน กลุ่มคลองสระ
 บัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, 152, (อัดสำเนา)

ภาพที่ 49 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปวงโค้งออกลายกระหนกและลายชุดขีดเป็นเส้นขนาน

ที่มา : ประทีป เพ็งตะโก, วัดไชยวัฒนาราม (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2537), 48.

นอกจากนี้ มีข้อควรสังเกตเพิ่มเติมว่ารูปแบบการทำลวดลายรูปสัตว์เดี่ยวภายในกรอบสี่เหลี่ยมบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีนั้น (ลายเส้นที่ 28) มีความใกล้เคียงกับแผ่นทองฉลุรูปสัตว์ในกรอบสี่เหลี่ยมจากกรุปราสาทวัดราชบูรณะอยู่บ้าง เช่น รูปช้างในกรอบสี่เหลี่ยม (ภาพที่ 37) และการตกแต่งเครื่องประดับรอบคอมาเป็นลายรูปสามเหลี่ยม (ภาพที่ 50)

ลายเส้นที่ 28 ลวดลายรูปช้างบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

ภาพที่ 37 แผ่นทองคำรูปช้าง จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ อโยธยา

ที่มา : วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ, การออกแบบเครื่องประดับสมัยกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สันติศิริ, 2544), 143

ภาพที่ 50 แผ่นทองคำฉลุรูปม้า จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ อโยธยา

ที่มา : ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, เครื่องทองกรุงศรีอยุธยา (กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2534), 44.

หลักฐานข้างต้นสื่อให้เห็นว่ารูปแบบลวดลายบางลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีมีความร่วมสมัยกับรูปแบบการตกแต่งแผ่นทองคำฉลุรูปสัตว์เหล่านี้ โดยต้นเค้าของลายกระหนกบนแผ่นทองคำและการตกแต่งรูปสัตว์บางประการที่คล้ายกันยังคงอยู่ แม้มีรายละเอียดที่แตกต่างไปบ้าง เนื่องจากวัสดุที่ต่างกัน และเมื่อพิจารณาเพิ่มเติมในเชิงช่างพบข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งว่า การกดประทับลวดลายบนเครื่องถ้วยกับการฉลุลายบนแผ่นทองนั้นเป็นการสร้างลวดลายที่มีกรรมวิธีใกล้เคียงกัน รวมถึงผลการสื่อลวดลายในมิติเดียวกันด้วย

ผู้วิจัยจึงขอสรุปว่า ลวดลายบางลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีมีรูปแบบร่วมสมัยกับรูปแบบลวดลายในงานสถาปัตยกรรมและประณีตศิลป์สมัยอยุธยาตอนต้น และหากยึดการกำหนดอายุจากเครื่องทองกรุพระปรางค์และกลีบบัวปูนปั้นในกรณีศึกษาจากวัดราชบูรณะเป็นหลักแล้ว อาจกำหนดได้ว่าลวดลายดังกล่าวมีอายุในราวครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 20 แล้ว⁹⁵

อนึ่ง เมื่อพิจารณาถึงประเด็นการกำหนดอายุ แม้จะพบหลักฐานเพิ่มเติมเกี่ยวกับเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีจากแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งส่วนใหญ่มาจากโครงการขุดแต่งบูรณะและปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว จังหวัด

⁹⁵ จัดอยู่ในช่วงอายุราว พ.ศ. 1893-1952 ดูรายละเอียดได้จาก สันติ เล็กสุขุม, วิวัฒนาการของชั้นประดับลวดลายและลวดลายสมัยอยุธยาตอนต้น, 81-82.

พระนครศรีอยุธยา โดย สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 3 พระนครศรีอยุธยา และ อุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา ในปีพ.ศ. 2542-2543⁹⁶ ดังตัวอย่างเช่น

-วัดพระยาแมน พบเศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปสีมา (ภาพที่ 51) และลายวงโค้งออกลายกระหนก (ภาพที่ 52)⁹⁷

ภาพที่ 51 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปสีมา

ที่มา : ทรวงูตมิ ธรรมชัันติพงศ์และคณะ, “รายงาน การขุดคััน ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระยาแมน,”

ห้างหุ้ันส่วนจั้กััด ปุราณรักรัษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรบัปรุ้งสภาพแวดลั้อม โบราณสถาน กลุ่มคคองสระบัว จัังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, ภาพที่ 152, (อััดสำเนา)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธ์

⁹⁶ จััดอยู้ในโครงการขุดคัันโบราณสถานกลุ่มคคองสระบัว ดำเนินการขุดคัันวัด 7 แห่ง ได้แก่ วัดห้สดาวาส วัดตะไกร วัดจงกลม วัดพระยาแมน วัดเจ้าย่า วัดพระงาม และวัดแค ดูเพ็ิมเติมจากรายงานการขุดคัันของแต่ละวัด กนกวลี สุริยธรรมและคณะ, “รายงาน การขุดคััน ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดห้สดาวาส,” ห้างหุ้ันส่วนจั้กััด ปุราณรักรัษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรบัปรุ้งสภาพแวดลั้อม โบราณสถาน กลุ่มคคองสระบัว จัังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, 2-3, (อััดสำเนา)

⁹⁷ ดูรายละเอียดใน ทรวงูตมิ ธรรมชัันติพงศ์และคณะ, “รายงาน การขุดคััน ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระยาแมน,” ห้างหุ้ันส่วนจั้กััด ปุราณรักรัษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรบัปรุ้งสภาพแวดลั้อม โบราณสถาน กลุ่มคคองสระบัว จัังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, 91, (อััดสำเนา)

ภาพที่ 52 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปวงโค้งออกลายกระหนก
ที่มา : ทรวงูฒิ ธรรมขันติพงศ์และคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระยาแมน,”
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรับปรุงสภาพแวดล้อม โบราณสถาน กลุ่มคลองสระ
บัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, ภาพที่ 200, (อัดสำเนา)

-วัดตะไกร พบเศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปสี่มา (ภาพที่ 53)⁹⁸

ภาพที่ 53 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีประทับลายรูปสี่มา
ที่มา : นายประพนธ์ กรณีกิจและคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดตะไกร,” ห้าง
หุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรับปรุงสภาพแวดล้อม โบราณสถาน กลุ่มคลองสระบัว
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, ภาพที่ 178, (อัดสำเนา)

แต่ทว่า รายงานการขุดค้นข้างต้นมิได้แสดงหลักฐานการขุดค้นชั้นทับถมต่างๆ ที่มี
รายละเอียดเพียงพอเกี่ยวกับเครื่องถ้วยหรือวัตถุอื่นที่สามารถนำมาใช้ร่วมกันในการวิเคราะห์ค่า

⁹⁸ดูรายละเอียดใน นายประพนธ์ กรณีกิจและคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และ
ออกแบบเพื่อบูรณะวัดตะไกร,” ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปุราณรักษ์ เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรับปรุง
สภาพแวดล้อม โบราณสถาน กลุ่มคลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, 90-91, (อัด
สำเนา)

อายุในการศึกษาครั้งนี้ อย่างไรก็ตามก็ดี หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวของเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีได้ในระดับหนึ่ง

2. คตินิยมในการสร้างและความหมายของลวดลาย

มีผู้แสดงความเห็นว่าไหสุพรรณบุรีที่ใช้บรรจุอัฐิฝังอยู่ตามศาสนสถานหรือใช้เป็นภาชนะลอยอังคารตามที่พบหลักฐานจมอยู่ในแม่น้ำเป็นจำนวนมาก แสดงถึงความต้องการลวดลายพิเศษเพื่อใช้ในพิธีกรรมเหล่านี้ จึงจัดเป็นอุปสงค์หลักต่อรูปแบบของเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีได้อีกประการหนึ่ง⁹⁹

ข้อคิดเห็นข้างต้นเมื่อมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานจากแหล่งเรือโบราณที่พบทั้งในและต่างประเทศ **จึงนำมาขยายผลได้ว่าการตกแต่งลวดลายบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีนั้น แบ่งแยกตามจุดประสงค์ในการใช้งานและตามความต้องการของตลาด** เพราะลวดลายที่พบบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีสำหรับส่งออกไปจำหน่ายนอกประเทศนั้น เป็นเพียงลวดลายบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ลวดลายรูปใบสีมา และรูปใบโพธิ์ เป็นต้น ในขณะที่ลวดลายที่เกี่ยวกับพิธีกรรมนั้นพบจากแหล่งเตาเพียงที่เดียว แสดงว่าผลิตขึ้นมาใช้ในท้องถิ่นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะทาง **ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถแบ่งประเภทการตกแต่งลวดลายตามหน้าที่ของภาชนะเพื่อการวิเคราะห์ถึงคตินิยมในการสร้างได้ ดังนี้ คือ**

2.1 กลุ่มลวดลายพิเศษ เป็นกลุ่มที่ผลิตขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะ จนเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งเตา ประกอบด้วยลวดลายดังต่อไปนี้

2.1.1 ลวดลายพิธีกรรม

กลุ่มลวดลายนี้ประกอบด้วย ลวดลายรูปพืชรากนาขวัญ และพืคล่องช้าง ซึ่งพบรูปพิธีกรรมทั้งสองนี้จากแหล่งเตาเท่านั้น ไม่พบจากแหล่งโบราณคดีอื่น น่าจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นลวดลายที่สร้างขึ้นเฉพาะสำหรับวาระสำคัญ สำหรับชนชั้นผู้นำ อาจเป็นการผลิตขึ้นเพื่อรับใช้ราชสำนักก็เป็นได้ เพราะนับแต่สมัยต้นอยุธยา เมืองสุพรรณบุรีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏหลักฐานในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เมื่อขอมแปรพักตร์ พระรามเมศวร พระราชโอรสจึงทรงนำทัพไปปราบ แต่พ่ายแพ้ทัพขอม สมเด็จพระรามาธิบดีจึงทรงมีพระราชโองการ

⁹⁹ สายันต์ ไพเราะญจิตรี, โบราณคดีเครื่องถ้วยไทย, 52-53.

ให้ขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งปกครองเมืองสุพรรณบุรี ยกทัพไปช่วยเจ้านายชั้นสูงแตกได้ในที่สุด¹⁰⁰ เมื่อกรุงศรีอยุธยาสถาปนาเมืองลูกหลวงขึ้นเพื่อให้เป็นที่ประทับของเจ้านายชั้นสูง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระโอรสสุพรรณบุรีก็เป็นหนึ่งในเมืองลูกหลวง ดังปรากฏหลักฐานชัดเจนในสมัยพระนครศรีอยุธยา¹⁰¹

ส่วนลวดลายรูปพีธีคล้องช้าง นับเป็นอีกลวดลายหนึ่งที่ย้ำถึงชนชั้นผู้นำ พบว่าชนชั้นสูงมีบทบาทในการกำหนดวิธีการจับช้างเพื่อมาใช้ในการคมนาคมและการทำศึกสงคราม ซึ่งตลอดสมัยอยุธยา นั้น ช้างเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญ ทั้งในยามศึกสงคราม ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมผ่อนคลายพระราชอิริยาบถของกษัตริย์ในยามที่บ้านเมืองสงบสุข¹⁰²

พิธีกรรมโดยชนชั้นนำช้างต้นน่าจะเป็นการย้ำให้เห็นถึงแนวคิดเทวราชาจากเขมรที่แทรกซึมเข้ามาสู่ชนชั้นนำในราชสำนักอยุธยาตอนต้น ผ่านการทำศึกสงครามกับเขมรจนยึดนครธมได้ในที่สุด จึงมีการรับเอาวัฒนธรรมขอมที่เคยรุ่งเรืองมาเป็นแนวทาง รวมถึงการสร้างความชอบธรรมของผู้นำไทยในการสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นมาเป็นศูนย์กลางอำนาจแทนที่อาณาจักรเขมรนั่นเอง¹⁰³

นอกจากนี้ พบว่าลวดลายบางกลุ่มอาจทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความตาย โดยเฉพาะ ตามหลักฐานพบทั้งหม้อสุพรรณบุรีบรรจุเอ็กกระดูกฝังไว้ตามวัดในโบราณสถาน¹⁰⁴

และพบไหสุพรรณบุรีบรรจุกระดูกและแก้วสีจิมอยู่ในแม่น้ำเป็นจำนวนมาก¹⁰⁵ โดยตกแต่งเป็นลายรูปสัตว์ คือ ลายรูปหงส์ น่าจะแสดงถึงความหมายของสรวงสวรรค์ รูปหงส์ตามพุทธสถานหมายถึง

¹⁰⁰ “พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม),” ใน **ประชุมพงศาวดาร**, เล่มที่ 38, (พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา, 2506), 2-3.

¹⁰¹ ธิดา สาระยา “สร้างบ้านแปงเมืองระบบเมืองคู่สถาบันลูกหลวง” ใน **รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กำเนิดและพัฒนาการ**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2537), 129.

¹⁰² กิตติพงษ์ สนเล็ก, “บทบาทของช้างในสังคมอยุธยา”, 41-82.

¹⁰³ ชูชาติ เริงศักดิ์และคณะ, “เอกสารประกอบการสัมมนาอิทธิพลวัฒนธรรมเขมรในสมัยอยุธยาที่ปรากฏหลักฐานภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา,” 24-29, (อัครา) (อัครา)

¹⁰⁴ กษมา เกาไศยานนท์และคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระงาม,” บริษัท มรดกโลก จำกัด เสนอ โครงการขุดแต่ง และปรับปรุงสภาพแวดล้อมโบราณสถาน กลุ่มคลองสระบัว จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2542, 42-43, (อัครา)

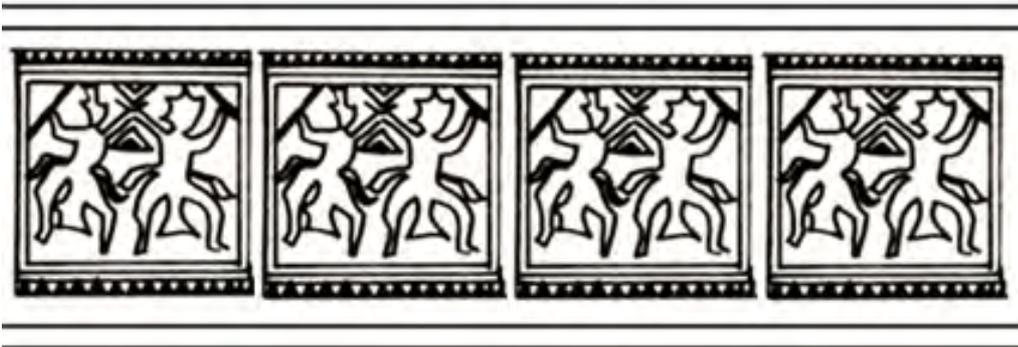
¹⁰⁵ สายันต์ ไพรัชญจิตร, แหล่งเตาสุพรรณบุรีที่บ้านบางปูน: หลักฐานและความรู้ใหม่. 88.

ผู้ปกป้องคุ้มครองและนำพาความบริสุทธิ์มาสู่สถานที่นั้น¹⁰⁶ และลายรูปช้าง แสดงถึงผู้คำจุนจักรวาล อันเป็นเครื่องหมายของความเป็นสิริมงคลที่มีปรากฏตามศาสนสถานและศาสนวัตถุต่างๆ¹⁰⁷ เมื่อนำมาประดับให้ที่ใช้บรรจุอัฐิเก่า จึงก่อให้เกิดความหมายในการนำวิญญาณผู้วายชนม์ไปสู่สุรวงสวรรค์ เช่นเดียวกับการตกแต่งแผ่นทองเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะที่แสดงถึงคตินิยมไปในทางเดียวกัน

2.2.2 ลวดลายแสดงการต่อสู้

ลวดลายกลุ่มนี้ใช้ตกแต่งไหล่ไห พบมากและมีความหลากหลายที่สุด เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่พบการนำลวดลายกลุ่มนี้ไปใช้ประดับโถงขนาดใหญ่ที่ใช้บรรจุสินค้าตามที่พบในแหล่งเรือโบราณทั้งในและนอกประเทศ จึงน่าจะเป็นอีกลวดลายหนึ่งที่ใช้สำหรับบุคคลสำคัญในโอกาสพิเศษ

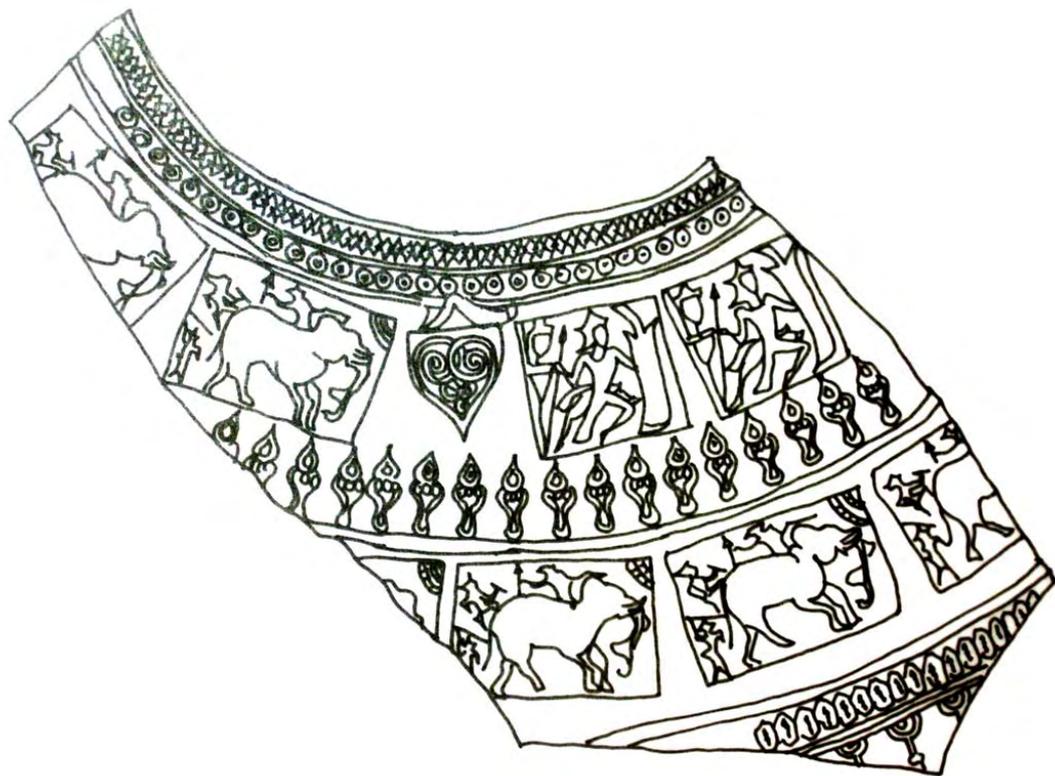
ลักษณะรูปแบบเครื่องแต่งกายบุคคลแบบขอม รวมถึงมิติและการจัดวางองค์ประกอบภาพที่ปรากฏ ที่มีทั้งที่ทำเป็นลายเดี่ยวซ้ำๆ กัน (ลายเส้นที่ 44) และแบบที่ผสมผสานลวดลายต่างๆ ในกรอบสี่เหลี่ยม และแบ่งการวางกรอบลายเป็นซ้อนกันเป็นชั้น (ลายเส้นที่ 45) ชวนให้นึกถึงรูปแบบภาพสลักหินของขอมที่สื่อความเคลื่อนไหวอย่างมีชีวิตชีวาในสมัยบาเยน เช่น ที่ปราสาทบาเยน (ภาพที่ 54 และ 55) และบันทายฉมาร์

ลายเส้นที่ 44 ลวดลายการต่อสู้บนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี

¹⁰⁶ กัญญรัตน์ เวชศาสตร์, “การศึกษาเรื่องหงส์จากศิลปกรรมในประเทศไทย”, รายงานเสนอศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ม.ป.ป., ม.ป.ท., 114-116. (อัดสำเนา)

¹⁰⁷ เต๋นดาว ศิลปานนท์ “การศึกษาเรื่องภาชนะลายกดประทับเทคนิคอินโด-โรมัน สมัยประวัติศาสตร์ยุคแรกในภาคกลางของไทย”, 10-11.

ลายเส้นที่ 45 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีตกแต่งด้วยการผสมผสานลวดลายที่เกี่ยวกับการสู้รบ

ภาพที่ 54 ขบวนทัพทหารเขมรจากภาพสลักผนังระเบียงทิศตะวันออก ปราสาททวยน
ที่มา : วรรณวิภา สุเนตต์ตา, **ชัยวัฒน์ที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายของอาณาจักรัมพูชา** (กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มติชน, 2548), แผ่นพับหน้ากลาง

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอนุรักษ์มรดก

ภาพที่ 55 ภาพกองทัพพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 จากภาพสลักผนังระเบียงทิศตะวันออก ปราสาททบายน
ที่มา : วรรณวิภา สุเนตต์ตา, **ชัยวรมันที่ 7 มหาราชองค์สุดท้ายของอาณาจักรกัมพูชา** (กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์มติชน, 2548), ภาพ 143

เมื่อพิจารณาประกอบกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าลวดลายกลุ่มนี้น่าจะสะท้อนถึงการศึกสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยาและเขมรในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น เพราะการศึกสงครามแต่ละครั้งเมื่อมีการกวาดต้อนผู้คนและทรัพย์สินกลับมาจากเขมร ก็ย่อมต้องมีการรับเอาวัฒนธรรมเขมรเข้ามาด้วย แม้ไม่ได้เป็นการรับเข้ามาสู่สังคมไทยเป็นครั้งแรก แต่เป็นแรงผลักดันให้วัฒนธรรมเขมรมีบทบาทมากขึ้นจากเดิมที่เคยมีอิทธิพลต่อบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางของไทยๆ ตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งกรุงศรีอยุธยามาแล้ว

พบหลักฐานการทำศึกสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยาและเขมรตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 เมื่อขอมแปรพักตร์ ไทยเป็นฝ่ายชนะและกวาดต้อนเชลยศึกกลับมามากมาย¹⁰⁸ ตรงกับที่พระราชพงศาวดารเขมรระบุไว้ว่า “...สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามจึงให้กวาดต้อนครัวเขมร พาเข้าไปยังกรุงศรีอยุธยาคราวนั้นราว 90,000 คน ฯ...”¹⁰⁹ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแทรกซึมวัฒนธรรมเขมรสู่ราชสำนักอยุธยา เห็นได้จาก การที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงให้ความสำคัญแก่พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีสำหรับพระมหากษัตริย์ มีการแต่งตั้งพราหมณ์อันประกอบด้วยพราหมณ์บุโรหิตเป็นที่ปรึกษาราชการและพราหมณ์ประกอบพิธี ซึ่งพราหมณ์เหล่านี้สื่อถึงลัทธิเทวราชาของขอมที่ต้องมีพราหมณ์เป็นที่ปรึกษาของกษัตริย์¹¹⁰

แต่สงครามที่นับว่ามีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยและขอมอย่างมาก คือ ในสมัยพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) เมื่อไทยตีเขมรได้เด็ดขาดในปี พ.ศ. 1974 ส่วนใหญ่ระบุไว้ในพงศาวดารต่างๆ ว่าทรงยึดเมืองนครธมของขอม แล้วพระราชทานให้พระนครอินทร์ปกครองและทรงนำพระยาแก้ว พระยาไท มายังพระนครศรีอยุธยา¹¹¹ ต่อมาพบหลักฐานพงศาวดารที่ให้รายละเอียดเพิ่มเติมในภายหลังว่า เมื่อพระยาญาติซึ่งปกครองอยู่ที่พนมเปญก่อการกบฏต่อพระนครอินทร์ ทางกรุงศรีอยุธยาจึงส่งกำลังไปช่วยปราบปราม เมื่อสงครามยุติลง พระนครอินทร์ทรงพระประชวรหนักจนสวรรคตที่เมืองนครธม¹¹² จึงส่งพระยาแก้ว พระยาไทกลับไปปกครองแทน¹¹³

¹⁰⁸ “พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม),” ใน **ประชุมพงศาวดาร**, เล่มที่ 38, หน้า 2-3.

¹⁰⁹ กรมศิลปากร, **พระราชพงศาวดารกรุงกัมพูชา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, 2523) หน้า 99.

¹¹⁰ สถาบันเอเชียศึกษา, **ศาสนาพราหมณ์ในประเทศไทย**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

¹¹¹ ระบุว่าเกิดขึ้นเมื่อปีศักราช 793 ฤกษ์ศก (พ.ศ. 1974) กรมศิลปากร, **พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2483. พิมพ์แจกในงานฌาปนกิจศพนายช่าง โคมลวิสันะ วันที่ 4 เมษายน 2483), 4 ต่างจากที่ระบุว่าเกิดขึ้นเมื่อปีศักราช 783 ปีฉลูตรีศก “พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม),” 13-14.

¹¹² Michael Vickery, “The 2/k 125 Fragment: A Lost Chronicle of Ayutthaya”, **Journal of the Siam Society** 65 pt. 1, 12-13.

¹¹³ Ibid., 16.

การตีเมืองนครธรรมแตกนับเป็นเหตุการณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสถานภาพของกรุงศรีอยุธยาที่สามารถก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจเหนืออาณาจักรเขมรที่ยิ่งใหญ่มาแต่อดีต กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นอาณาจักรที่เกิดขึ้นในภายหลัง จึงเปิดรับเอาความยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรมขอมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง รวมถึงการสร้างความชอบธรรมในการที่จะสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นมาเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจและวัฒนธรรมแทนที่ขอมนั่นเอง¹¹⁴

สุพรรณบุรีซึ่งเป็นเมืองที่มีบทบาทและความใกล้ชิดต่อกรุงศรีอยุธยา จึงน่าจะได้รับอิทธิพลจากกระแสการเปิดรับวัฒนธรรมขอมที่หลังไหลเข้ามาดังกล่าว และก่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ลวดลายที่แสดงการต่อสู้อันเป็นอีกลวดลายหนึ่งที่มีความโดดเด่นของแหล่งเตาไปในที่สุด

2.2 กลุ่มลวดลายเพื่อการค้า

ซากเตาเผาที่บ้านบางปูนและหลักฐานเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีจากแหล่งเรือทั้งในและต่างประเทศ เป็นข้อยืนยันได้ว่าการผลิตเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีจัดเป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับการยอมรับในตลาดเครื่องถ้วยในช่วงเวลานั้น เพราะพบหลักฐานการส่งเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีออกไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ญี่ปุ่น¹¹⁵ และ สันนิษฐานว่าน่าจะส่งออกไปยังดินแดนที่เป็นประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน¹¹⁶ โดยมีข้อสังเกตว่า แหล่งเตาสุพรรณบุรีมีการแบ่งแยกการผลิตลวดลายตามความต้องการของตลาดที่ต่างกัน เช่น ลวดลายบนโถงหรือโหลขนาดใหญ่ที่พบในแหล่งเรือทั้งในและนอกประเทศนั้นส่วนใหญ่เป็นรูปสีมาและลายชุดซีดรูปคลื่นน้ำ ไม่พบลวดลายอื่น

¹¹⁴ ชูชาติ เรืองศักดิ์และคณะ, “เอกสารประกอบการสัมมนา อิทธิพลวัฒนธรรมเขมรในสมัยอยุธยาที่ปรากฏหลักฐานภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา,” 28-29. (อัดสำเนา)

¹¹⁵ เศษภาชนะดินเผาเนื้อดินมีลายกุดประทับจากแหล่งเตาสุพรรณบุรี พบตามแหล่งโบราณคดีในประเทศญี่ปุ่น มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 อ้างถึงใน สายันต์ ไพรัชญาจิตร, โบราณคดีเครื่องถ้วยไทย, 49.

¹¹⁶ พบเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีจากแหล่งเรือ Turiang ในน่านน้ำประเทศมาเลเซีย ซึ่งสันนิษฐานว่ามีจุดหมายไปยัง ฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะบอร์เนียว และ/หรือ ทางใต้ของเกาะสุลาเวสี ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน ซึ่งเป็นแหล่งการค้าหลักในเส้นทางการค้าสำเภาของจีนโบราณ Roxanna Brown and Sten Sjostrand, Turiang: A Fourteenth Century Shipwreck In Southeast Asian Waters, 12.

สันนิษฐานว่าเป็นลวดลายที่นิยมใช้ในการผลิตเพื่อการส่งออก ในขณะที่ลวดลายบางลวดลาย เช่น ลายรูปพิธีกรรมอาจทำขึ้นเพื่อใช้ในพิธีสำคัญในท้องถิ่นเท่านั้น

หลักฐานจากแหล่งเรือโบราณทั้งในและนอกประเทศแสดงให้เห็นว่าลวดลายเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีที่พบเป็นส่วนใหญ่ คือ ลวดลายชุดขีดแบบขอม ลวดลายกตประทับรูปสีมา และใบโพธิ์ ซึ่งช่างปั้นสุพรรณบุรีนำแต่ละลวดลายมาตกแต่งแบบต่อเนื่องกัน และพบว่าลายรูปสีมาเป็นลายที่พบมากที่สุดในการตกแต่งโอ่งขนาดใหญ่ที่พบจากแหล่งเรือเหล่านี้

ผู้วิจัยเห็นว่าปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ลวดลายเหล่านี้เป็นที่นิยมในการตกแต่งโอ่งและไหสุพรรณบุรีเพื่อการค้า เพราะเป็นลวดลายที่เหมาะสมกับการผลิตที่เน้นปริมาณ และความเร็ว เห็นได้จากลวดลายแบบขอมนั้นใช้วิธีตกแต่งที่เรียบง่าย ส่วนลายกตประทับรูปสีมาและใบโพธิ์นั้น นอกจากจะเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งเตาแล้ว ตัวลายยังเหมาะสมในการนำมาตกแต่งเป็นลวดลายต่อเนื่องบนภาชนะขนาดใหญ่ได้อย่างสวยงามด้วย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.3 กลุ่มลวดลายบนภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

การขุดค้นแหล่งโบราณคดีต่างๆ โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลาง พบหลักฐานเครื่องถ้วยสุพรรณบุรี ส่วนใหญ่เป็นภาชนะประเภทชาม อ่าง และหม้อ ซึ่งล้วนแต่เป็นภาชนะที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั้งสิ้น พบว่าลวดลายหลากหลาย (ภาพที่ 56) ทั้งลายขูดขีดแบบขอมเป็นที่นิยมอย่างมาก โดยเฉพาะลายรูปคลื่นน้ำและลายเส้นขนาน ส่วนลายกดประทับนั้นพบลายรูปใบโพธิ์มากเป็นอันดับหนึ่ง รองมาคือลายรูปสีมา และลายวงโค้งปลายออกลายกระหนก ส่วนลายรูปบุคคลในกรอบสี่เหลี่ยม พบน้อยที่สุด (ลายเส้นที่ 46)¹¹⁷ นอกจากนี้พบว่าหม้อทะนงจากแหล่งเตาสุพรรณบุรีบรรจุกระดูกผู้ตายฝังอยู่ตามเนินดินของวัดภายในโบราณสถานด้วย¹¹⁸

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

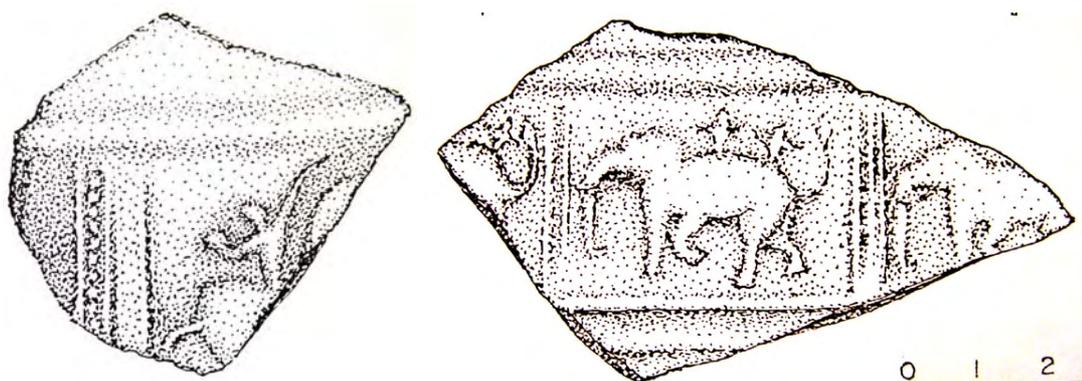
¹¹⁷ รวบรวมข้อมูลจาก กษมา เกาไศยานนท์และคณะ, “รายงาน วัดแค โครงการขุดแต่ง ขุดค้นและออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว,” และ กษมา เกาไศยานนท์และคณะ, “รายงาน วัดเจ้าย่า : โครงการขุดแต่ง ขุดค้นและออกแบบเพื่อการบูรณะโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว,” และ นายประพนธ์ กรณีกิจและคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดตะไกร,” และ กนกวลี สุริยธรรมและคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดหัสดาวาส,” และ ทรงวุฒิ ธรรมขันติพงศ์และคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระยาแมน,” และ กษมา เกาไศยานนท์และคณะ, “รายงาน การขุดค้น ขุดแต่ง และออกแบบเพื่อบูรณะวัดพระงาม,”

¹¹⁸ อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 14.

บทหาวิชาด้วยศิลปะการ สวงนลิขสิทธิ์

ภาพที่ 56 ตัวอย่างเศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีที่ขุดพบจากวัดไชยวัฒนาราม
ที่มา : ประทีป เพ็งตะโก, วัดไชยวัฒนาราม (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2537), 48.

ลายเส้นที่ 46 เศษเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีที่กดประทับลายรูปนักรบบนหลังม้าและช้าง
ที่มา : กษมา เกาไสยานนท์และคณะ, "รายงาน วัดแค โครงการขุดแต่ง ขุดค้นและออกแบบเพื่อ
การบูรณะโบราณสถานกลุ่มคลองสระบัว," บริษัท มรดกโลก จำกัด เสนอ โครงการอนุรักษ์และพัฒนานคร
ประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา, 2542, ลายเส้นที่ 118 และ 119. (อัดสำเนา)

3. ข้อสรุป

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์ลวดลายเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีร่วมกับหลักฐานทางโบราณคดีที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่าลวดลายบางกลุ่มบนเครื่องถ้วยสุพรรณบุรีมีรูปแบบร่วมสมัยกับลวดลายบนเครื่องทองและลวดลายที่ใช้ตกแต่งงานสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยาตอนต้น

นอกจากนี้ หลักฐานลวดลายที่ค้นพบจากแหล่งโบราณคดีต่างๆ ยังสามารถชี้ให้เห็นถึงคตินิยมในการสร้างลวดลายของแหล่งเตาสุพรรณบุรีว่า มีการแบ่งประเภทการตกแต่งลวดลายตามหน้าที่ของภาชนะและความต้องการของตลาดอย่างชัดเจน คือ กลุ่มลวดลายพิเศษ และกลุ่มลวดลายเพื่อการค้า รวมถึงกลุ่มลวดลายบนภาชนะที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเหล่านี้ช่วยสะท้อนภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนคตินิยมของผู้คนในยุคนั้นอีกประการหนึ่ง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์